

כיבוש ירושלים בסוד השבועה והשבעה¹

א. זיקתה של השבועה לירושלים

שבועותיהם של אברהם ויצחק, עיכבו את כיבושה של ירושלים כארבע מאות שנה (כפי שראינו במאמר "סמוך לפלטרין שלך לא הורשת"). היבוסים, שהיו למעשה פלשתים ונקראו יבוסים על שם מצודת ציון שנקראה יבוס,² או על שם בעל המקום, הנציחו שבועות אלו על ידי הצבת פסלים בהר הבית בצורת "עורים ופסחים"³ כנגד יצחק ויעקב, ובפיהם השבועה: "לא תבוא הנה כי אם הסירך העורים והפסחים לאמר לא יבוא דוד הנה" (שמואל ב. פרק ה).⁴

ברצוננו לברר עתה, כיצד מתקשרות שבועות אלו עם ירושלים? הרי ירושלים אינה מוזכרת כלל ועיקר בפרשת השבועות, ואין הן עוסקות אלא בעניני הבארות שחפרו אברהם ויצחק בארץ פלשתים, ומקומן בבאר שבע, שנקראה כך בגלל השבועות.

כך הם פני הדברים ביחס לשבועת אברהם לאבימלך:

ויהי בעת ההוא ויאמר אבימלך ופיכל שר צבאו אל אברהם לאמר אלהים עמך בכל אשר אתה עשה: ועתה השבעה לי באלהים הנה אם תשקך לי ולגני ולגנדי בחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי ועם הארץ אשר גרתי בה: ויאמר אברהם אנכי אשבע: והוכח אברהם את אבימלך על אדות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך: ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה וגם אתה לא הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום: ויקח אברהם צאן וקור ויתן לאבימלך ויכרתו שניהם ברית: ויצב אברהם את שבע כבשת הצאן לבדנה: ויאמר אבימלך אל אברהם מה הנה שבע כבשת האלה אשר הצבת לבדנה: ויאמר כי את שבע כבשת תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת: על כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם: ויכרתו ברית בבאר שבע ויקם אבימלך ופיכל שר צבאו וישבו אל

1. התפרסם בחוברת "מכלול" קובץ י"ח הוצאת ה"מכללה ירושלים", תשנ"ט.
2. רש"י יהושע פרק טו: "ויבוסים זה לא על שם האומה היה, אלא מגדל דוד שהיה בירושלים ושמו יבוס, ובני אותו מחוז מפלשתים היו, וכשכבשו בני יהודה את ירושלים לא הורישו את בני אותו מחוז"
3. הם ההיפך הגמור מה"אורים ותומים" המעטרים את הכהן הגדול הנכנס ויוצא בבית ה', ושדוד המלך לא הרים את ידו ואת רגלו מבלי להידרש להם.
4. ראה שמואל ב, ה. בפרושי רש"י, רד"ק, רלב"ג, רבנו ישעיה ועוד.

אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים: וַיִּטַּע אֶשֶׁל בַּבָּאָר שִׁבְעַ וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם: וַיִּגַּר אַבְרָהָם
בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים:

בראשית פרק כא, כב-לד

וכך הם פני הדברים ביחס לשבועת יצחק לאבימלך:

וַאֲבִימֶלֶךְ הִלְךְ אֵלָיו מִגֶּרָר וַאֲחֻזַּת מִרְעֵהוּ וּפִיכֹל שָׂר צָבָאוּ: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מִדּוֹעַ
בְּאֵתָם אֵלָי וְאֵתָם שָׁנֵאתֶם אֶתִּי וְהִשְׁלַחְנִי מֵאֲתַכֶּם: וַיֹּאמְרוּ רְאוּ רָאִינוּ כִּי הָיָה ה' עִמָּךְ
וְנֹאמַר תְּהִי נָא אֱלֹהֵי בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ: אִם תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה
כְּאֲשֶׁר לֹא נִגְעַנּוּךָ וְכְאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמָּךְ רַק טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם אֶתָּה עֵתָה בְרוּךְ ה': וַיַּעַשׂ
לָהֶם מִשְׁתָּה וַיֵּאבְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: וַיִּשְׁכַּיְמוּ בְּבֹקֶר וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיִּשְׁלַחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ
מֵאֲתוֹ בְּשָׁלוֹם: וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וַיָּבֵאוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַיִּגְדּוּ לוֹ עַל אֲדוֹת הַבָּאָר אֲשֶׁר חָפְרוּ
וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצָּאֵנוּ מַיִם: וַיִּקְרָא אֶתָּה שְׁבַעָה עַל כֵּן שֵׁם הָעִיר בָּאָר שִׁבְעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

בראשית פרק כ, כו-לג

בהסבר העניין נראה לומר כך. ראשית ראוי לשים לב שהברית שבין אברהם לאבימלך מתרחשת בין שתי פרשיות הרות גורל לדברי ימי ישראל ולדברי ימות עולם. לפניו מסופר על לידתו של יצחק וגירושו של ישמעאל למדבר באר שבע, שם הוא ניצל תודות לבאר מים (אולי באר שבע?), ולאחריה פרשת עקידת יצחק, אליה יצא אברהם מבאר שבע, ולשם הוא שב עם שני נעריו (אליעזר וישמעאל). מכאן שגם הברית היא הרת גורל לדברי ימי ישראל.

ועתה אל השבועה עצמה. אבימלך ביקש מאברהם, ששהה אז בארץ פלשתים, שישבע לו באלוקים שלא ישקר לו ולנינו ולנכדו, ויעשה עמו חסד כחסד אשר הוא עשה עם אברהם. אברהם הסכים, אלא שלפני כן הוכיח את אבימלך על אודות הבאר אשר גזלו עבדי אבימלך. לשם כך הציב אברהם שבע כבשות צאן לבדן, ועל תמיהתו של אבימלך לפשר הדבר, השיב אברהם שהוא נותן לו את שבע כבשות הצאן לעדות כי הוא, אברהם, חפר את הבאר הזאת. על כן נקרא המקום באר שבע על שם השבועה ועל שם שבע כבשות הצאן ועל שם היותה הבאר השביעית, כפי שעוד נראה להלן.

גם הברית עם יצחק נערכה בנסיבות דומות. יצחק היה עסוק בחפירה מחדש של בארות אברהם, ובו בזמן שעבדיו כרו באר בבאר שבע, הופיע אבימלך עם הצעת ברית. יצחק נאות לו וכתר עמו ברית באמצעות שבועה, ואז הופיעו עבדי יצחק וסיפרו כי מצאו מים, ויקרא יצחק לבאר שבעה, על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה.⁵

5. ראה "ספורנו" בראשית כז, לג: "קרא את הבאר שבעה מפני שהיה מקום שביעי שבו חפרו באר. שלוש של אברהם שסתמו פלשתים... ושלוש של יצחק שהן עשק, שטנה ורחובות וזה היה השביעי שקראוהו שבעה".

ואנו תוהים ושואלים על מה ולמה תופסת הבאר מקום כל כך מרכזי בכריתת הברית עם אבימלך? הרי עסוקים אנו בברית ושבועה בעלות השלכות גדולות וגורליות לטווח הרחוק. מפאת שבועות אלו התעכב כיבוש דרום הארץ וירושלים שמונה מאות שנה לערך (כפי שהתברר בסופו של דבר). מה אפוא מעלה או מורידה באר שבע זו או אחרת, במסגרת ברית כל כך מקיפה וגורלית? האם לא תמוה הדבר שמחד גיסא עדים אנו לויתורים גדולים על היקר והקדוש ביותר, ומאידך גיסא התעקשות יתירה על באר מים בודדה?

באר שבע היא ירושלים

בעקבות הצו של "לך לך מארצך... אל הארץ אשר אראך", הלך אברהם לארץ ישראל, תוך שהוא הולך וקורא בשם ה'. גם אחרי שהגיע לארץ, המשיך ללכת נגבה אל ירושלים (ראה רש"י). רק כשהגיע אברהם אל ארץ המוריה וראה את המקום מרחוק (אחרי חפירת הבארות בארץ פלשתים) ידע שזו הארץ שהבטיח ה' להראות לו.⁶ בהליכה זו כבש אברהם את הארץ לפני בניו, גם כיבוש גשמי, אך בעיקר כיבוש רוחני. כל באר שהוא חפר, הפכה עד מהרה לבאר של תורה ואמונה, ממנה הושקו כל אורחיו הצמאים דעת וחכמה. הפלישתים ראו כיצד בארות אלו מערערות את יסודות מלכותו של אבימלך וממיסות את הקרקע תחת רגליהם.⁷ על כן שטמו את אברהם ובארותיו וסתמום בעפר. לנוכח מצב זה, הציע אבימלך ברית לאברהם, שמשמעותה, אי פגיעה במלכותו במשך שלושה דורות אצלו, שהם שבעה דורות שלנו, עד בואו של הרועה השביעי, כפי שמובא ב"ילקוט ראובני" בשם "ספר התמונה" (פרשת וירא):

כי שבע כבשות הצאן שהציב אברהם לבדהן היו כנגד שבעה הצדיקים היסודיים אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן ודוד, האחוזים בשבע המדרגות העליונות, ואבימלך שהיה איצטגנין בקש לבאר לו מה הנם "שבע כבשות הצאן האלה אשר הצבת לבדנה"? וכאשר הבין הענין, פחד אבימלך מזרעו העתיד של אברהם וידרוש לכרות לו ברית ושבועה שלא תאונה רעה לו ולבניו מצד זרעו עד בוא בנו השביעי של אברהם הנקרא דוד. ויאמר לו אבימלך: "אם תשקך לי ולניני ולנכדי", ונשבע לו אברהם עד דוד צדיק שביעי, ובשביל זה קרא לבאר הברית "באר שבע".

אברהם שהסכים לכריתת הברית, דאג להבהיר לאבימלך באופן ברור וחד משמעי, כי הבאר השביעית שייכת לנו (כך לפי ה"פרקי דרבי אליעזר" וה"ספורנו"). הבאר השביעית היא סוף כיבוש הדרך לפני בניו של אברהם,

6. נצי"ב בראשית יב, א. וראה בראב"ע, "ספורנו" ו"אור החיים" פרושים נוספים לביטוי "אל הארץ אשר אראך".

7. הרמב"ן שם האריך בהסבר הבארות כרומזות אל בתי המקדש, שהרי לא בכדי האריכה התורה בסיפורי הבארות.

הנקודה הדרומית ביותר במסעו, ואחריה הוא עלה לירושלים. היא תכלית ההליכה של אברהם והיא המקור ממנה הוא שאב את כוחותיו הרוחניים לכיבוש של ירושלים. על באר זו קוראים אנו ב"פרקי דרבי אליעזר" (פרק לה):

ר"ע אומר: כל מקום שהיו אבותינו הולכים, היתה הבאר מהלכת לפניהם, וחופרין ג' פעמים ומוציאין אותה לפניהם. וחפר יצחק ג' פעמים ומצא אותה לפניו שנאמר: "וישב יצחק בגרר ויחפור את בארות המים", חפר בארץ ב' פעמים ומצא אותה לפניו שנאמר: "ויחפרו עבדי יצחק בנחל" וכתוב בירושלים (זכריה יד, ח): "והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים". היא הבאר שעתידה לעלות בירושלים ולהשקות את כל סביבותיה. ועל שמצאו אותה שבעה פעמים קראו אותה שבעה, שנאמר: "ויקרא אותה שבעה", ועל שם הבאר נקראת העיר באר שבע עד היום הזה"

הרד"ל בפרושו על אתר הסביר:

בזה בא לגלות ענין הבאר שהיא הנקראת ירושלים, שהיא מידת המלכות כמו שכתוב בכמה מקומות.

למדנו מכאן שבאר שבע היא ירושלים, והיא מסמלת את מידת המלכות, שכן ירושלים היא כיסא ה', תחילת גילוי מלכות ה' בעולם וסופו. היא מקדש מלך עיר מלכה.

עד שלא תעלה ותבקע הבאר השביעית, יכולה מלכות פלשתים לשרור בארץ ישראל, אולם משיבקיאו מימי הבאר השביעית את שכבת העפר הפלשתית הגסה ותוסר הערלה הסותמת את פי הבאר, יבוא קיצה של מלכות הערלים המלאה עיוורים ופיסחים.

ויצא יעקב מבאר שבע

גם יעקב אבינו יצא לדרכו מבאר שבע ופגע במקום, שהוא הר המוריה.⁸ על יציאה זו כתוב בזוהר:

"ויצא יעקב מבאר שבע" – זה הסוף של המחשבה, היינו באר שבע.

ופירש שם המפרש: "היינו מידת המלכות, סוף מעשה במחשבה תחילה". רוצה לומר: באר שבע היא תחילת המחשבה והיא סוף המעשה. ממנה יצא יעקב לדרכו ואליה הוא שאף להגיע. כמו אדם שבונה בית והוא יוצא מתכנית אב ומסיים בהגשמת התכנית, כך יעקב יצא לדרכו מתכנית אב הקרויה "באר שבע", שכללה את בניין ירושלים והשגת מידת המלכות, והגשמתה בהפיכת

8. רש"י בראשית פרק כח, יא: "ויפגע במקום - לא הזכיר הכתוב באיזה מקום אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה שנאמר בו (לעיל כב, ד) וירא את המקום מרחוק".

האבן והמצבה שהציב לראשונה - לבית אלוקים. וכך נדרש ב"פרקי רבי אליעזר":

בן שבעים ושבע⁹ היה יעקב בצאתו מבית אביו. והיתה הבאר מהלכת לפניו מבאר שבע עד הר המוריה מהלך ב' ימים... לקח יעקב י"ב אבנים מאבני המזבח שנעקד עליו יצחק אביו, וישם אותם מראשותיו באותו המקום, והודיעו שעתידין לעמוד ממנו שנים עשר שבטים. ונעשו כולן אבן אחת להודיעו שכולם עתידים להיות עם אחד בארץ... מה עשה הקב"ה? נטה רגלו הימנית וטבעה האבן עד עמקי תהומות ועשה אותה סניף לארץ, כאדם שעושה סניף לכיפה. לפיכך נקראת אבן השתיה שמשם הוא טבור הארץ, ומשם נמתח כל הארץ ועליה היכל ה' עומד... ושם הניח את הבאר ומשם נשא רגליו שנאמר: "וישא יעקב רגליו" ואומר: "ויצא יעקב מבאר שבע".

למדנו מכאן שאבן השתייה מכסה את פי הבאר,¹⁰ ורק יעקב, אשר הציב את האבן על פי הבאר, מסוגל היה לגלג אותה ולהשקות את כל העדרים. בבוא היום, כשיעקב ובניו יזכו להשלים את נדרם והאבן והמצבה יהפכו לבית אלוקים, יתקיים חזון ישעיהו בן אמוץ (ישעיהו פרק ב, ב-א):

וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְבְּעוֹת וְנִהְרֹו אֱלֹוֵי כָּל הַגּוֹיִם: וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָבוֹ וְנַעֲלָה אֵל הַר ה' אֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיֵּרְנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכָּה בְּאַרְחֻתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדְבַר ה' מִירוּשָׁלַם:

וכפי שדרשו חז"ל על חזון זה:

מאי דכתיב (ישעיהו ב): "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב" וגו', אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק? אלא, לא כאברהם שכתוב בו הר, שנאמר (בראשית כב): "אשר יאמר היום בהר ה' יראה", ולא כיצחק שכתוב בו שדה, שנאמר (בראשית כד): "ויצא יצחק לשוח בשדה". אלא כיעקב שקראו בית, שנאמר (בראשית כח): "ויקרא את שם המקום ההוא בית א-ל".

9. יש להניח שמספרים אלו אינם מקריים והם משתלבים בסוד השבעה והשבועה. על הקשר שבין שבועה לשבעה כתב ה"חינוך" במצוה של': "וכמו כן נמצא כריתת ברית שהוא דבר שנעשה לקיום ענין, על חשבון שבעה, כמו שכתוב: 'כי שבע כבשות תקח מידי', וכמו כן לשון שבועה מתורגם קיום, אמרו חכמים שהוא נגזר מלשון שבעה..."

10. על הבאר שהגיע אליה יעקב תיכף אחרי עזבו את בית א-ל נדרש בזהר: "בוא וראה באר זו ז' פעמים נכתבה בפרשה הזאת, לפי שהוא רמז על שבע (מידת המלכות) וכך נקראת באר שבע. שכתוב: 'וירא והנה באר בשדה', 'כי מן הבאר ההיא', 'והאבן גדולה על פי הבאר', 'וגללו את האבן מעל פי הבאר', 'והשיבו את האבן על פי הבאר', 'עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר', 'ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר'. הרי שבע פעמים".

11. נשים לב שיש כאן צירוף של ההר עם הבית.

נמצאנו למדים, שבעת שאברהם ויצחק כרתו ברית עם אבימלך ונתנו לו חיסיון על ארץ פלשתים וירושלים, לשבועה דורות, הם גם קבעו קבל עם ועולם, שבאר שבע שהיא ירושלים, שייכת לנו. וכאשר תיכון מלכותו של הרועה השביעי, היא תעבור אלינו, כששום כוח שבעולם לא יצליח למנוע את כיבושה, לא גלית הפלשתי ולא העיוורים והפיסחים שנואי נפש דוד. מי שכל מלחמותיו הם בחסות האורים והתומים ודבר ה' הוא נר לרגליו ואור לנתיבתו, לא יירתע מן העורים והפסחים.

ב. מלחמות דוד עם פלשתים – בסימן ירושלים

מלחמת דוד וגלית היא המלחמה שבין הרועה השביעי לבין נכדו של אבימלך, כך לפי ה"ילקוט הראובני":

לכן עמדו פלשתים והמלחמה נעצרה ביניהם עד שבא דוד מזרעו של אברהם, שביעי לצדיקים, וגלית הפלשתי מזרע אבימלך, ונלחמו שניהם ונצחו דוד.

דוד בא למערכה זו מן הצאן, שם הכה את הארי ואת הדב והציל את השה ממלתעותיהם. אפשר שבזה הוא החזיר את הכבשה השביעית לחיק ישראל. מלחמה זו עם הארי ועם הדב היתה סימן ביד דוד: כשם שהיכה את הארי ואת הדב, כך יכה הוא את הפלשתי הערל, שחירף מערכות אלקים חיים. גלית אילץ את עם ישראל לברור לו איש מלחמה, דהיינו מלך, כי עד עכשו לא היה מלך אמיתי בישראל, כי שאול – לא קמה מלכותו.

צא וראה! עד עתה לא הצליח שום מלך בישראל למגר את פלשתים. שמשון שהוכן והוקדש מבטן להושיע את ישראל מיד פלשתים,¹² כשל בסופו של דבר ונפל בידם כשהוא עיוור. גם שאול, שיעודו כמלך בישראל היה להושיע את ישראל מיד פלשתים,¹³ כשל ונפל בידם כשהוא הותיר אחריו נכד פיסח בשם מפיבשת שנעשה כזה כתוצאה ממותו של שאול.¹⁴ (אמנם לפרק זמן קצר היה גם איש בשת, אך גם הוא נהרג ונותר מפיבשת).

12. עד שמשון היתה המלחמה בפלשתים אסורה בגלל השבועה שנאמר: "והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים" – אמר רבי חמא ברבי חנינא הוחלה שבועתו של אבימלך דכתיב: אם תשקר לי ולניני ולנכדי" (סוטה ט ע"ב).

13. אף על פי שישראל ביקשו מלך כנגד האיום של נחש העמוני, הרי יעודו העיקרי של שאול היה נגד פלשתים כמו שאמר ה' לשמואל: "מחר אשלח אליך איש מארץ בנימין ומשחתו לנגיד על עמי ישראל והושיע את עמי מיד פלשתים" (שמואל א ט, טז).

14. שמואל ב פרק ד, ד: "וְיַהֲוֹנָתָן בֶּן שְׂאוּל בֶּן נָכָה בְּגִלְיָם, בֶּן חֲמִשׁ שָׁנִים הָיָה בְּבֵּית שְׁמֵעַת שְׂאוּל וַיְהוֹנָתָן מִיִּזְרְעֵאל, וַתִּשְׁאַהֲוּ אִמּוֹתָיו וַתִּגְסֵי, וַיְהִי בְּחַפְזָה לָנוּס וַיִּפֹּל וַיִּפְסַח וַיִּשְׁמוּ מִפִּיבֶשֶׁת".

עלי ובניו נפלו בידי פלשתים, ויחד איתם נפל ארון ה', כשהוא נודד בשדות פלישתים במשך שבעה חדשים, כנגד שבועתו של אברהם שהיתה לשבעה דורות, כדרשת חז"ל (ילק"ש שמואל א, רמז קג).

רק דוד המלך, אשר במגילת ספר כתוב עליו (תהלים מ, ח), שהוכן והוקדש למלכות ולישועת ישראל מיד פלשתים,¹⁵ הכה את גלית מכה ניצחת, ואת ראשו הכרות הביא, להפתעת הכל – לירושלים!

ואנו קוראים ומשתאים, ירושלים מאן דכר שמיה? הרי היא הייתה אז עיר יבוסית, כיצד זה יביא אליה דוד את ראש הפלשתי?¹⁶ אין זה אלא שרצה הכתוב ללמדנו שמלחמה זו היתה למעשה תחילת המלחמה על ירושלים, ובנצחונו של דוד על פלשתים נפתחה הדרך לירושלים.

המלחמה הבאה של דוד עם פלשתים היתה בירושלים. כששמעו הפלשתים, שדוד נמשח למלך על כל ישראל, וכי הוא כבש את ירושלים, מיד עלו הם להציל את ירושלים וליטול ממנו את כתר מלכותו. ידוע ידעו הם שאין שני מלכים מולכים בכתר אחד; אם דוד ימלוך הם יהיו עבדיו (כמו שהכריז גלית).

דוד היכה את הפלשתים וקרא למקום "בעל פרצים", לאמור: "פרץ ה' את אויבי לפני כפרץ מים". אולי רמז הוא לבאר השביעית שפרצה את מחסום העפר של פלשתים, ואולי על עצמו, שהוא בן פרצי שפרץ את מחסום השבועה של אברהם ויצחק. מעתה יוכלו לצאת מים מירושלים, חצים אל הים הקדמוני וחצים אל הים האחרון... והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד (זכריה יד, ח-ט).

ועוד מלחמה הייתה לדוד עם פלשתים בעמק רפאים שבירושלים. במלחמה זו הוכיח הוא את דבקותו המוחלטת באורים ותומים,¹⁷ כשלא נכנס לקרב כל עוד לא שמע את קול הצעדה בראש הבכאים. ואף על פי שחייליו הפעילו עליו לחץ כבד מאוד שיכנס לקרב עם ההפלשתים כי הם היו כבר בתוך ד' אמותיהם, אמר דוד: אם אנו פושטים יד בהם אנו מתים, ואם אין אנו פושטים יד בהם אנו מתים, מוטב שנמות צדיקים ולא נמות חייבים (ראה "שוחר טוב" תהילים כז).

15. יעודו העיקרי של דוד היה להושיע את ישראל מיד פלשתים כפי שאמר אבנר: "ועתה עשו כי ה' אמר על דוד לאמר ביד דוד הושיע את את עמי מיד פלשתים ומיד כל איביהם" (שמי ב ג, יח).

16. יש מפרשים (דעת מקרא) שהוא הביא את ראשו לאותו חלק שנכבש ע"י שבט יהודה (שופטים א, ח), אך זה דחוק שהרי אזור זה נשרף ולא היתה שם התיישבות. רד"ק כתב שהכונה לעיר נב.

17. לעומת שאול שנמנע ממנו הניצחון על פלישתים כי לא דרש בה' ואמר לכהן אֶסֶף ידך. רק מי שצמוד לאורים ולתומים לחלוטין, יוכל להסיר את העורים והפסחים.

ואחרי כן היכה דוד את הפלשתים עוד מכה אחת והכניעם, ובזה התקיימה שבועת אברהם במילואה כפי שכתוב ב"ילקוט ראובני":

ועל זה כתיב "ויהי אחר כן ויך דוד את פלשתים ויכניעם", וזהו ויהי אחר כן, לאחר שנתקיים השבועה שדוד הוא השביעי והכניעם.

במלחמה זו לקח דוד את מתג האמה מיד פלישתים, שגם הוא סימן לשבועה כפי שכתוב ב"פרקי דרבי אליעזר" לו:

שכרת יצחק ברית עם אבימלך ונתן לו אמה אחת ממתג החמור שהיה רוכב עליו. וכשרצה דוד להכות את פלישתים הראו לו את מתג האמה ולא יכול להם עד שלקח מהם את מתג האמה וכבש את ארצם.

ג. על אבות ובנים

מקור נוסף לשבועת אברהם נמצא ב"פרקי דרבי אליעזר" (פרק לו) וכך כתוב שם:¹⁸

כשבאו המלאכים לאברהם רץ להביא בן בקר, ורץ בן הבקר למערת המכפלה ונכנס אחריו אברהם, ראה אדם וחוה שוכבים על מיטותיהם ונרות דולקים עליהם וריח טוב כריח הניחוח עולה מהם, חמדה לאחוזת קבר. אמר לבני יבוס: מכרו לי המערה בממכר זהב ובמכתב עולם, ולא קיבלו עליהם, אמרו: יודעים אנו שעתיד הקב"ה ליתן לזרעך את כל הארצות האלה, כרות עמנו ברית שאין זרעך יורש מעיר יבוס. וברת אברהם עמהם ברית ואח"כ קנה מערת המכפלה. מה עשו אנשי יבוס: עשו צלמי נחשת וכתבו עליהם ברית השבועה והעמידו אותם ברחוב העיר. וכשבאו ישראל לארץ ורצו להיכנס לעיר, לא היו יכולים מפני השבועה. ושבועה זו ראה דוד וחזר לאחוריו אמרו: אין אנו מניחים לך להיכנס עד שתסיר הצלמים הללו שכתוב עליהם שבועת אברהם שנאמר: "כי אם הסירך העורים והפסחים". אמר דוד: כל מי שיעלה ויסיר הצלמים יהיה לראש, ועלה יואב בן צרויה והיה לראש, ואחר כך קנה את היבוס בממכר עולם, שנאמר: "ויתן דוד לארנן" וכו'.

מדוע הסמיכו חז"ל את שבועת אברהם לקניין המערה ולבשורת הולדת יצחק? ומדוע ויתר אברהם על ירושלים תמורת מערת המכפלה, וכי מקום קבורתם של אדם וחוה חשוב יותר מבית חיינו, מקום מקדשנו?

ונראה להסביר כך. חברון היא עיר האבות, וירושלים – עיר הבנים. אי אפשר להגיע אל עיר הבנים מבלי שמתחברים קודם לכן אל ישני חברון, אבות העולם. בזכות האבות יושעו הבנים ותבוא גאולה לבני בניהם.

18. ראה רשי דברים יב,יז, שציין מקור זה כסיבה העיקרית לאי כיבוש ירושלים עד דוד.

קדושת ירושלים התבררה מכוח יצחק. אבני מזבח העקדה היו היסוד לבניין הבית.¹⁹ כשם שאי אפשר לבנות בניין בלי אבנים, כך אי אפשר להקים בית בלי אבות ובנים = אבנים. על כן נדרש אברהם אל אבות העולם כששמע את בשורת הולדת בנו בחירו. מסיבה זו קודמת פרשת הולדת יצחק וגירושו של ישמעאל לפרשת הבארות, כי בחירת ירושלים תלויה בבחירת הבן הנבחר ובדחיית בן האמה אשר לא יירש עם יצחק, ואשר לא יכול ולא רשאי לעלות בהר ה' ולעמוד במקום קדשו.

גם דוד המלך, כמו אברהם, הגיע אל ירושלים דרך חברון. עלייתו של דוד לחברון לא היתה בכדי, מיד אחרי מות שאול ויהונתן הוא שאל בה' לאיזו עיר מערי יהודה לעלות על מנת ליסד שם את בית המלוכה, ותשובת ה' היתה – חברונה. תשובה זו התפרשה בזהר (חלק א. עט) כך:

וכי מאחר ששאל מת ודוד היה ראוי לקבל המלכות, למה לא קבל מיד את המלכות על ישראל? אלא הכל סוד החכמה היא, כי דוד לא היה לו לקבל המלכות אלא עד שיתחבר מקודם באבות שהם בחברון ואז יקבל המלכות בהם. ועל כן נתעכב בחברון שבע שנים כדי שיקבל המלכות כראוי, והכל בסוד החכמה ומשום שיתקן מלכותו (עפ"י תרגום הסולם).

דוד קיבל את **שבעים** שנותיו מאדם הראשון אבי העולם, ועתה עלה הוא חברונה כדי להתחבר אליו ואל אברהם אבי הרועים. אחרי **שבע** שנים בחברון עיר האבות יעלה הרועה **השביעי**, בנו **השביעי** של ישי, אל הבאר **השביעית** היא ירושלים, ויכבשה עבור עם ישראל תוך הסרת העיוורים והפיסחים.

ד. למה לא בנה דוד בית לה'?

אחרי כיבוש ירושלים ביקש דוד לבנות בית לה'. על כך השיבו ה':

...האֵתָה תִּבְנֶה לִי בַיִת לְשִׁבְתִּי? כִּי לֹא יִשְׁבְּתִי בְּבַיִת לְמִיּוֹם הֶעָלֵתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה... הֲדַבַּר דְּבַרְתִּי אֶת אֶחָד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוִּיתִי לְרֵעוֹת אֶת עַמִּי אֶת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לְמָה לֹא בְּנִיתֶם לִי בַיִת אֲרָזִים?... אֲנִי לִקְחָתִיךָ מִן הַנְּוָה מֵאַחַר הַצֵּאֵן לְהִיּוֹת נָגִיד עַל עַמִּי עַל יִשְׂרָאֵל: וְאַהֲיָה עִמָּךְ בְּכֹל אֲשֶׁר תִּלְכֶת וְאַכְרַתָּה אֶת כָּל אֲיֹבִיךָ מִפְּנֵיךָ וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ... וְלִמֵּן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוִּיתִי שְׁפָטִים עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְהִנִּיחְתִּי לְךָ מִכָּל אֲיֹבִיךָ וְהִגִּיד לְךָ ה' כִּי בַיִת יַעֲשֶׂה לְךָ ה': כִּי יִמְלֹאוּ יָמֶיךָ וְשִׁכַבְתָּ אֶת אֲבֹתֶיךָ וְהִקִּימְתִי אֶת זִרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ וְהִכִּינְתִּי אֶת מַמְלַכְתּוֹ: הוּא יִבְנֶה בַיִת לְשִׁמִּי וְכִנְנְתִּי אֶת כֶּסֶף מַמְלַכְתּוֹ עַד עוֹלָם: אֲנִי

19. בפרקי רבי אליעזר לוי כתוב שאבני המזבח נעשו לאבן אחת והיא אבן השתיה.

אָהִיָּה לֹו לָאָב וְהוּא יְהִיָּה לִי לְבֵן אֲשֶׁר בְּהַעֲוֹתוֹ וְהִכְחַתִּיו בְּשֶׁבֶט אֲנָשִׁים וּבְנִגְעֵי בְּנֵי אָדָם:

שמואל ב פרק ז, ה-יד

תשובת ה' סתומה. מדוע לא יבנה דוד בית לה? במה עדיף שלמה על אביו ועל שאר אחיו? נדמה שהמענה לכך נעוץ במילים "אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן". דוד, שהוא בבחינת "אב", לא ראוי לבנות את הבית. שלמה, שהוא בבחינת "בן", הוא המלך שיוכל לבנות את בית ה'. דוד המלך הגיע אל המלכות אחרי מלחמות רבות ומאבקים קשים, ונוצר לו שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ, ובעיקר כשמו של אברהם, כדרשת רב יוסף (פסחים ק"ז): שיהיו חותמים "מגן דוד" כשם שחותמים "מגן אברהם". יש חשש, ולו קלוש ביותר, שתתגנב ללבו הרגשה של 'כוחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה' – ואת הבית הזה. יש חשש קלוש שהוא ירגיש כאב הבונה בית לבנו. ואם תימצי לומר שאין לחשוד את דוד בכך, הרי יש לחשוש שכך יחוש בני ישראל. אי לכך לא הוא יבנה בית לה' אלא ה' יבנה לו בית – בית מלוכה, ושלמה בנו אשר ייוולד מהבית אשר יבנה לו ה', יבנה את בית ה'.²⁰ בן זה נעשה למלך עול ימים,²¹ נער קטן שלא ידע צאת ובוא. הוא קיבל את מלכותו על מגש של כסף, וכל חוכמתו, בינתו, עושרו וכבודו, ניתנו לו מתנת חנם מה'. ועוד מעלה לבן זה, שקופת שרצים לו מאחוריו (מעשה דוד ובת שבע), כדי שלא תזוח דעתו עליו. לבן זה לא תהיה תחושה של אב, אלא להיפך: "אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן, והעמדתיהו בביתי ובמלכותי עד עולם וכסאו יהיה נכון עד עולם". ואמנם אחד משמותיו היה "בן" כפי שנדרש ב"תרגום שני" לאסתר:

שלמה היו קוראים לו על אודות השלום אשר היה בימי שכן כתוב: "וישב יהודה וישראל לבטח". "בן" היו קוראים לו יען אשר בנה את מקדש ה' צבאות שכן כתיב: "בנה בניתי בית זבול לך".

לכך כיוונו חז"ל את דבריהם בדרשם את הפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם":

אתם בנים, שנאמר: "בנים אתם לה' אלקיכם", ואני אביכם, שנאמר: (ירמיהו לא, ט)

20. יש תשובות נוספות כגון: א. דוד הקדים בניית ביתו לבנין הבית על כן נמנע ממנו לבנות את בית ה' ("פסיקתא רבתי" ב). ב. אילו דוד היה בונה את הבית הוא לא היה חרב לעולם, ואם ישראל יחטאו חלילה לא יוכל ה' לכלות חמתו בבית ויפגע בהם ("שוחר טוב" ס"ג). ג. בדברי הימים כתוב שדוד לא בנה את הבית משום שהיה איש מלחמות ושפך דמים רבים לפני ה', ואילו הבית הוא סמל השלום והמנוחה.

21. היה בן 12 במלכו, לפי "סדר עולם רבה" יד, וכן פירש רשי מלכים א ג, ז. אולם יש דעות שהיה בן שש עשרה שנים, וי"א שהיה בן עשרים.

"כי הייתי לישראל לאב". כבוד לבנים כשהם אצל אביהם, וכבוד לאב כשהוא אצל בנים. וכן הוא אומר: (משלי יז) "עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם". עשו בית לאב שיבא וישרה אצל בניו.

שמות רבה לד, ג

ששה בנים נולדו לדוד בחברון משש נשיו, וכולם לא היו ראויים למלוך, כי נולדו בעיר האבות. בכולם יש את יסוד האב אם מפאת מקום הולדתם ואם מפאת שמותיהם או שמות אמותיהם. כלאב בן אביגיל היה כולו אב.²² אבשלום ביסס את מעמדו בחברון וניסה למלוך עוד בחיי אביו. אדוניה בן חגית התנשא למלוך בעזרת יואב שר הצבא ואביתר הכהן, ובאמצעות אבישג השונמית. שפטיה היה בן אביטל. כמו כן נדחה אבנר ממערך המלוכה כי שייך היה לדור האבות ונקבר בחברון. לעומתם נבחר למלוכה שלמה, שהורתו ולידתו בירושלים, בן בת שבע²³ הירושלמית, ושר צבאו בניהו בן יהוידע.

וראה זה פלא, חלק ניכר מנציבי שלמה הם "בנים", כגון: בן חור בהר אפרים, בן דקר במקץ, בן חסד בארבות, בן אבינדב בנפת דאר, בן גבר ברמת גלעד, בענא בן אחילוד במגידו, בענא בן חושי באשר ובעלות.

בת שבע היתה ראויה לדוד מששת ימי בראשית. דוד לקחה לאשה במסגרת השבועה של אברהם לאבימלך כפי שכתוב בילקוט ראובני הנ"ל:

בא דוד ונכלל "בשבע" לפי שלקח את בת שב"ע אשת אוריה החתי, ...וזה אמרו רבותינו ז"ל: ראויה היתה בת שבע לדוד מששת ימי בראשית, לולי שאכלה פגה. ועל סוד הגדול הזה אמרו רז"ל כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה. ועיקר זאת הלקיחה להיות אשה לדוד, ידוע לבעלי הסוד.

בת שבע היא אשתו השביעית של דוד מבין נשיו הנקובות בשם. שלמה הוא בנו השביעי של דוד לפי פרושו של הרד"ק (דברי הימים א, ג, ה). כמו דוד, כך גם שלמה הגיע אל מלכותו בסוד השבועה והשבעה, כי דוד נשבע לבת שבע ששלמה בנה ימלוך אחריו והוא ישב על כסא ה'.

ה. זכו בעיתה, לא זכו אדחנה

שבועת אברהם מעוררת תמיהה גדולה. כיצד הסכים אברהם לכרות ברית עם אבימלך, על דעת עצמו, ולעכב את כיבוש דרום הארץ וירושלים בשמונה מאות שנה?²⁴ וכי יש לאברהם זכות לתת חלקים מן הארץ, כולל ירושלים, לזרים, ולו

22. "מדרש ויכולו" ג: "לפי שדוד נשא את אביגיל אחרי מות נבל, והיו חושדין אותו הבן שהוא בן של נבל, לכך קראו אותו שני שמות כלאב-כולו אב, דניאל-דנו א-ל".

23. כשמה כן היתה, בת שבע שנים כשלקחה דוד. (סנהדרין סט ע"ב).

24. אכן חז"ל ("בראשית רבה" נד) ביקרו את שבועתו של אברהם ואמרו שבגללה חרבו שבעה

לשבועה דורות? האם הוא בעל הארץ? והלא מקרא מלא הוא (ויקרא כה, כג): "כי לי הארץ, כי גרים ותושבים אתם עמדי!" ומה עם "לא תכרת להם ברית" ו"לא תחנם"?

ונראה לומר שאברהם בשבועתו לא סטה מן התכנית האלוקית ביחס לארץ ישראל, אלא ניסה לעגן אותה במסגרת של ברית והסדר מדיני.

לאברהם היה ידוע כבר מברית בין הבתרים, שזרעו יהיה גר בארץ לא להם ארבע מאות שנה ורק דור רביעי ישונו הנה. אי לכך אין כל מניעה לכרות ברית עם אבימלך ולהבטיח לו שלא יאונה לו כל רע לפחות עד דור רביעי ("אם תשקר לי ולניני ולנכדי").

בתקופת כיבוש הארץ בימי יהושע כבר עברו אצלנו ששה דורות (ששה רועים), שהם מקבילים לשלושה דורות של הפלישתים. מעתה הכל ערוך ומוכן לקראת בואו של הרועה השביעי, שבכל יום עשוי הוא להגיע, אם בקולו נשמע. אולי לכך מכוונת התשובה האלוקית בתחילת ספר שופטים "יהודה יעלה", דהיינו ההנהגה מוכנה לרועה השביעי משבט יהודה. אלא שישראל, לצערנו הרב, לא שמעו בקול ה' – הן בתחום כיבוש הארץ, והן בתחום ביעור עבודה זרה מן הארץ, ועל כן התעכב גמר כיבוש הארץ שנים רבות (עוד ארבע מאות שנה), ויחד איתו התעכב גם בואו של הרועה השביעי.

כך מתוארים הדברים בספר שופטים (ב, כ - ג, א):

וַיַּחַר אֶף ה' בְּיִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר יְעַן אֲשֶׁר עָבְרוּ הַגּוֹי הַזֶּה אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת אֲבוֹתָם וְלֹא שָׁמְעוּ לְקוֹלִי: גַּם אֲנִי לֹא אוֹסִיף לְהוֹרִישׁ אִישׁ מִפְּנֵיהֶם מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עִזְבוּ יְהוֹשֻׁעַ וַיָּמָת: לְמַעַן נִסּוֹת בְּסֵאת יִשְׂרָאֵל הַשְּׂמָרִים הֵם אֶת דְּרֹךְ ה' לְלַכֵּת בְּסֵאת כְּאֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֲבוֹתָם אִם לֹא: וַיִּנַּח ה' אֶת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה לְבִלְתִּי הוֹרִישָׁם מִהָרָה וְלֹא נִתְּנָם בְּיַד יְהוֹשֻׁעַ:

כאשר הקב"ה יניח לנו מן הגויים אשר הניח לנסות בס את ישראל, ובעיקר מחמשת סרני פלישתים, אז נזכה לבוא אל המנוחה ואל הנחלה ולבואו של דוד המלך, הרועה השביעי, וכפי שכתב רש"י (דברים יב, ז):

"והניח לכם מכל איביכם מסביב" – לאחר כבוש וחלוק ומנוחה מן הגויים אשר הניח ה' לנסות בס את ישראל, ואין זו אלא בימי דוד.

אמור מעתה, שלא הברית של אברהם עיכבה את כיבוש ירושלים, אלא הברית שכרתו ישראל ליושבי הארץ ולאלוהיהם. בתקופת שמשון הייתה הזדמנות גדולה לסיים את פרק הניסיון ולהכניע את פלשתים. על שמשון נכתב: "והוא

משכנות ונהרגו שבעה צדיקים בנייהם שמשון, שאול ושלת בניו, וארון ה' נשבה בידי פלשתים שבעה חדשים. והרשב"ם כתב שעקדת יצחק הייתה ענש על מעשה זה.

יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים", ודרשו חז"ל: "הוחל שבועתו של אבימלך". אולם גם הפעם איתרע מזלנו ולא עלה בידי שמשון להושיע בשלמות, הוא רק החל ולא סיים, והתשועה נדחתה עד בואם של שאול ודוד.

מעז יצא מתוק

בהשקפה ראשונה נדמה שהפלשתים, תחת מסווה הברית, הפכו לאויב הקשה ביותר של ישראל, מאז כיבוש הארץ עד בוא דוד. הם החריבו את משכן שילה שעמד על תילו כשלש מאות שבעים שנה, והם שלטו בישראל שלטון ללא מצרים בכל תקופת שאול, עד שלא נמצא חרש בכל גבול ישראל, פן יעשו העברים חרב או חנית.

אולם ממבט שני נראה שדווקא הפלשתים, על ידי החרבת משכן שילה, קידמו את בחירתה של ירושלים כמרכז הרוחני של עם ישראל, ואת העתקת ההנהגה משבט אפרים אל שבט יהודה. כך העלה הרש"ר הירש בפירושו למזמור עח בתהילים (פסוקים טז-ט):

וימאס בשבט אפרים – השבט אשר עד כה הייתה ההנהגה בידו. שבט אפרים לא בנה מחדש את שילה לאחר מפלת האויבים, ולא חזר שוב להנהגת העם... פלשתים לא היו אלא מכשיר ביד ה' להעניש ולהוריד מגדולתו את מי שחדל להיות ראוי לאותה איצטלא. הוא חייב לפנות מקום למקדש חדש ולמנהיגות חדשה.

כל זמן שהמרכז היה בשילה, הייתה ההנהגה בידי שבט אפרים, וההוראה האלוקית "יהודה יעלה" לא יכלה להתממש. אי אפשר היה לעבור מן המנוחה אל הנחלה, וכפי שדרשו חז"ל (מובא ב"דעת זקנים ובעלי התוס" לבראשית מט, ט):

"לא יסור שבט מיהודה" – לא יפרח... "עד כי יבוא שילה" – עד שיחרב משכן שילה. "יבא" לשון חרבן "כמו לא יבוא עוד שמשך" והכי פרושו: לא יפרח ולא ינץ מלך ביהודה עד כי יטש משכן שילה, וכן הוא אומר: "ויטש משכן שילה", וסמך ליה "ויבחר בדוד עבדו".

וכן כתב רבנו בחיי שם:

"עד כי יבוא שילה" – עד אשר יחרב משכן שילה, והוא מלשון "כי בא השמש". וכן מצינו מפורש בכתוב שלא היתה המלכות ליהודה עד שחרב שילה. והוא שאמר דוד: "ויטש משכן שילה אהל שיכן באדם, וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר, ויבחר את שבט יהודה את הר ציון אשר אהב, ויבחר בדוד עבדו ויקחהו ממכלאות צאן". שהרי אחר שנחרב שילה, בא שמואל הנביא ומשחו לדוד.

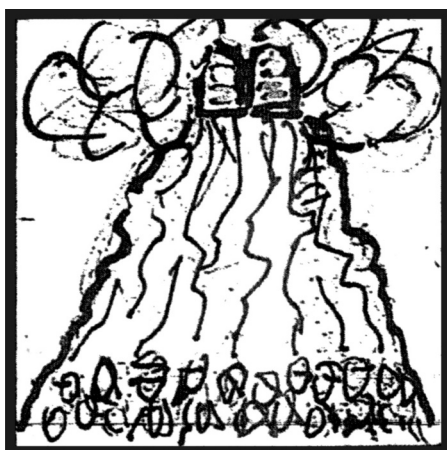
וראה זה פלא, הפלשתים אשר לקחו בשבי משילה את ארון ה' עוזו ותפארתו, והחזיקוהו שבעה חדשים, כנגד שבע כבשות הצאן שנתן אברהם לאבימלך,

החזירוהו לתחום שבט יהודה²⁵ ושם הוא חיכה עשרים שנה עד שדוד המלך העלה אותו לירושלים אל מקום משכנו הקבוע. נמצנו למדים מכאן, ששבועתו של אברהם סייעה בעקיפין לבחירת הר ציון ולמשיחתו של דוד, הרועה השביעי למלך על ישראל.

כל אלו מנפלאות תמים דעים.

25. כך לפחות סבר דוד, ועל כן העלה את ארון ה' מקרית יערים לירושלים בעגלה חדשה כהמשך לעלייתו משדה פלישתים בעגלה חדשה (ראה "אליהו רבה" לא). בנקודה זו טעה דוד כי בפועל הגיע ארון ה' לבית עמינדב שבגבעת בנימין, והסבתו לעיר דוד שבתחום יהודה הוא בבחינת מסע חדש ומצריך מסע בכתף. לכן החל הבקר לשמוט את הארון בג'ון נכון, שהוא גרן ארונה לדעת חלק מהמפרשים, כי משם והלאה מתחיל מסע חדש כשהארון עובר מנחלת בנימין לנחלת יהודה. (ראה "במדבר רבה" ד, שבית עמינדב היה בנחלת בנימין, ודוד ניסה לטשטש דבר זה)

שבועות

שער שבועות

- האם חג השבועות הוא חג מתן תורה?**..... 397
- 397 שלושה שמות לחג השבועות.
- 398 חג השבועות איננו זכר למתן תורה.
- 399 בכל יום יהיו בעיניך כחדשים.
- 400 אסור לשכוח את מתן תורה.
- 401 מעמד הר סיני הוא עמוד האמונה.
- 402 התורה העלימה את מתן תורה בגלל חטא העגל ושבירת הלוחות.
- 403 אין עושים חג מדבר שניתן בכפייה.
- 404 למה סופרים ספירת העומר?
- האם חג השבועות הוא זמן מתן תורתנו?**..... 406
- 406 יום טוב שני של גלויות הוא זמן מתן תורתנו.
- 407 רש"ר הירש: ההכנה למתן תורה גדולה מקבלתה.
- 409 המהרש"א: כל שיראתו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת.
- 410 מהר"ל: מתן תורה היה ביום החמישים וקבלת תורה היתה ביום חמישים ואחד.
- 411 הנודע ביהודה: מתן תורה היה מחמישה בסיון ועד שבעה בסיון.
- 412 ב. למה ניתנה תורה ביום חמישים ואחד?
- 412 משה רבנו הוסיף יום אחד כדי שהתורה תינתן בשבת.
- 413 מתן תורה בשבת - תיקון לחטא אדם הראשון.
- 414 עונג יו"ט: משה רבנו הוסיף יום – להשלים ספירת חמישים יום.
- 414 משה הוסיף יום אחד כי היה חסר לילו של יום רביעי.
- זאת נעמי!**..... 415
- 415 א. דמותה של נעמי בירידתה למואב.
- 419 ב. תקומתה ותשובתה של נעמי.
- 421 ג. אל תקראנה לי נעמי, קראנה לי מרה.
- 426 ד. למי הנערה הזאת?
- 429 ה. יולד בן לנעמי.